

УДК 94:325.8-057.17]:[321.7:327](477)“191/194”

ГЕОПОЛІТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ ПОЧАТКУ – СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Леонід ЧУПРІЙ

Національний авіаційний університет,
кафедра соціології та політології,
пр. Космонавта Комарова 1, 03058, Київ, Україна

У статті проаналізовано геополітичні ідеї в українського визвольного руху початку – середини ХХ ст. Зазначено, що провідні діячі українського визвольного руху першої половини ХХ ст. – М. Міхновський, Д. Донцов, З. Пеленський, С. Рудницький, С. Томашівський, Ю. Липа та інші наголошували на важливості чіткого визначення геополітичної стратегії України, яка повинна бути спрямованою на європейські країни і на геополітичну лінію Південь–Північ, оскільки вона є віссю українських земель. Відзначено, що українська політична думка міжвоєнного періоду всотувала ідеї М. Грушевського стосовно прагнення України до відновлення державності, зміцнення його єдності навколо загальнонародних символів і утвердження ідеалів демократії в українському суспільстві. Констатовано, що представники української політичної думки критично оцінювали можливий союз з Росією і наголошували на важливості всіма доступними засобами послаблювати її геополітичні впливи.

Ключові слова: геополітичні стратегії, Міжмор'я, європейська, азійська цивілізації, регіональна безпека.

В умовах посилення міжнародних викликів для України із-за російської агресії та поширення ідей “русского мира” актуалізується питання щодо ґрунтовнішого дослідження і практичного впровадження геополітичних ідей діячів українського визвольного руху початку – середини ХХ ст.

Теоретичним підґрунтям геополітологічного аналізу щодо забезпечення регіональної безпеки у Східно-Європейському і Балто-Чорноморському регіоні стали праці вітчизняних і закордонних вчених: Н. Арбатової, А. Дацюка, О. Багана, К. Бака, Л. Вардомського, Р. Грінберга, В. Дергачова, А. Зленка, В. Іщука, О. Каліщук, В. Копійки, Н. Короми, Р. Ларссона, Є. Ленського, В. Манджолі, Ю. Матвієвського, Б. Парахонського, Г. Перепелиці, А. Русначенка, І. Тишкевич, Г. Стародубець, Т. Татаренко, П. Циганкова, Г. Шелест, Т. Шинкаренко, Г. Яворської та ін.

Слід констатувати, що провідні діячі українського визвольного руху початку – середини ХХ ст. вказували на стратегічне геополітичне положення України між азійською і європейською цивілізаціями. Більшість українських політичних діячів і мислителів того часу, зокрема, Дмитро Донцов, Микола Міхновський, Зеновій Пеленський, Степан Рудницький, Степан Томашівський, Юрій Липа та інші наголошували на важливості чіткого визначення геополітичної стратегії України,

критично оцінювали можливий союз з Росією і наголошували на важливості всіма можливими засобами послаблювати геополітичні впливи Москви, вказуючи на її шовіністичні та імперіалістичні прагнення. Слід нагадати, що й сьогодні російські політики і деякі науковці заперечують існування незалежної Української держави, акцентуючи увагу на тому, що її виникнення було випадковим. Головний ідеолог “русского мира” А. Дугін зазначає: “Існування України в нинішніх кордонах і з сучасним статусом “суверенної держави” рівнозначне завданню жахливого удару по геополітичній безпеці Росії, рівноцінне вторгненню на її територію. Подальше існування унітарної України не припустимо. Ця територія повинна бути поділена на кілька поясів, відповідно до геополітичних та етнокультурних реальностей”. “Суверенітет України є настільки негативним явищем для російської геополітики, що, в принципі легко може спровокувати збройний конфлікт. (...) ...факт існування “суверенної України” є, на геополітичному рівні, оголошенням Росії геополітичної війни”¹. Виходячи з цих геополітичних парадигм, Російська Федерація всі зусилля спрямовує на те, щоб залишити Україну в орбіті своїх впливів і досягнути домінування в Центральній та Східній Європі. У даному контексті ще З. Бжезінський зазначав, що Російська Федерація без України не зможе стати імперією. Відтак міжнародне співтовариство за жодних умов не повинно дозволити Росії досягнути домінування в Центральній та Східній Європі.

Якщо аналізувати геополітичні доктрини українських діячів початку – середини ХХ ст., то одне з чільних місць серед них займають погляди М. Міхновського, який у своїй роботі “Самостійна Україна” (1900) визначав Україну як природньо-просторову реальність, межі якої збігаються з природніми межами української території. Природні та політичні кордони від Карпатських до Кавказьких гір, окреслені як історичні рубежі творення української нації та держави. На цій підставі основним завданням українства у ХХ столітті, на думку автора, мало бути відновлення української держави знищеної внаслідок військово-політичного тиску Російської імперії та об’єднання у ній всіх етнічних теренів.

У цій праці визначені такі програмові положення стосовно реалізації українцями власних державницьких інтересів: трактування української нації у становищі загарбаної в Російській імперії; визнання державної незалежності України національним ідеалом міжнародних і міжнаціональних відносин у відновленій державі та громадянської злагоди в суспільстві; засудження політичних і культурних репресій російської імперської влади проти української нації².

---

¹ Александр Дугин, *Основы геополитики: Геополитическое будущее России* (Москва: Артогея, 1997), 67.

² Михайло Міхновський, *Самостійна Україна* (Київ: Діокор, 2016), 34.

Грунтовніше геополітичну проблематику досліджував Д. Донцов у своїх розвідках “Міжнародне положення України і Росія” (1918) і “Українська державна думка і Європа” (1918). Ці праці за рівнем аналітики, масштабністю і глибиною проблематики не мають собі рівних у тогочасній українській політичній думці та публіцистиці, проте, як не дивно, вони чомусь надто мало уваги привертають у сучасних дослідників. Ці твори чітко окреслили геополітичний ідеал українського вольового націоналізму – створити надпотужну українську державу над Чорним морем із континентальним міжнародним значенням для всієї Європи³.

Праця “Міжнародне положення України і Росія” є особливо актуальною для сучасності своєю центральною проблематикою. Д. Донцов поставив питання про потребу реконструкції геополітичного простору Середньо-Східної Європи, захопленого Росією після катастрофічної для Європи Полтавської битви 1709 р., тобто простору між Балтикою і Чорним морем, осереддя якого була Україна. “Т.зв. Західна Росія, – писав він, – знову виринула в очах здурнілої Європи під своїми старими іменами: Литви, Польщі і України. Для цілого комплексу земель від Ризької затоки до Чорного моря прийшла пора повернення попереднього стану”⁴.

Цікавою тут є оцінка тогочасної європейської політики, яку Д. Донцов окреслює як “здурилі Європа”. Д. Донцов дуже критично оцінював європейську політику щодо Росії. Передусім його дратувала засліпленість Європи, яка не бачила загрози в розростанні російського імперіалізму, і не протидіяла цьому, і, одночасно, не підтримувала націоналізм бездержавних народів і не вела конструктивної політики у Східній Європі загалом. Д. Донцов особливо критикував політику Німеччини за надмірну довіру до Росії ще від часів О. фон Бісмарка, за однозначну зосередженість на Британії, як на своєму головному ворогові, за утопійні надії знайти порозуміння “...з державою [Росією], котра рівночасно змагала до панування в Монголії і Манджурії, у Персії, Малій Азії та на Балканах, до поділу Туреччини і Австрії, до завоювання Константинополя, – думати, що з сею державою можливий був який-будь довший, не хвилевий лиш, компроміс – було дійсно досить наївно”⁵. На думку Д. Донцова у Німеччині панувало якесь фатальне русофільство, якесь химерне, безпринципне трактування проблем Середньо-Східної Європи, характерне для різних німецьких урядів.

На початку ХХ ст. Д. Донцов у ситуації розпаду Росії після Першої світової війни розглядав, як можливий оптимальний варіант, здійснення віковичної мрії

³ Олег Баган, “Геополітичні візії в теоріях класичного українського націоналізму і сучасність,” *Націоналістичний портал*, 12 березня 2015, доступ отримано 18 грудня 2017, <http://ukrnationalism.com/publications/1156-geopolitychni-vizii-v-teoriiakh-kla.html>.

⁴ Дмитро Донцов, *Міжнародне положення України і Росія* (Дрогобич: Посвіт, 2009), 371.

⁵ Там само, 372.

українського народу щодо відновлення власної держави, виступає за налагодження зв'язків українських державницьких сил із країнами Троїстого союзу – Німеччиною, Австро-Угорщиною і Туреччиною, які були зацікавлені в остаточному розвалі Російської імперії та створенні на противагу новій Росії низки союзних держав.

Д. Донцов у своїй праці спирався на геополітичну логіку К. Маркса, який у низці досліджень описав імперську загрозу Росії, її євразійський характер і цілком точно визначив її, як “жандарма Європи” і “тюрму народів”. Деякі з праць К. Маркса на цю тематику навіть були заборонені через це в СРСР. Власне, він пояснював, що Росія, поглинувши Литву, Білорусь і Україну, неодмінно загрожуватиме цілій Середній Європі, а згодом і Західній Європі. Геополітична роль України, тобто долини Дніпра, як чинника міжнародної рівноваги, є подібною до ролі Бельгії у Західній Європі, яку не могла довше втримати в своїх руках жодна суперпотуга – ні Франція за Наполеона, ні Німеччина, ні Іспанія з Австрією, – бо повний перехід бельгійських земель під контроль однієї з них давав би їй повну перевагу. Так само повний контроль Москви над Україною дає їй абсолютну перевагу над Середньою Європою, тому боротьба за Україну буде точитися завжди.

Виходячи із цієї логіки, Д. Донцов категорично стверджував: “Федерація Росії з Україною – така сама нісенітниця, як федерація Англії з Ірландією, або Пруссії з Великопольщею. Петербург не стерпів би ніякого, хоч лише автономного, державного новотвору на найважливішій шляху своєї експансії – в Києві. Для того екзистенція українського народу мусила б бути знищена наново, як вона була знищена 27 червня 1709 р. Можуть наші сентименталісти дурити себе якимись надіями і чекати а прихід “правдивої” російської демократії, котра подасть руку згоди братньому українському народові, але для нас ясно, що за російським “Drang nach Suden” стоїть незламна воля цілого російського народу. Стреміти до федерації з ним або управляти політику, яка до сеї федералізації привела би, значить свідомо помагати російській експансії на Україну...”⁶.

У праці “Українська державна думка і Європа” (1918) Д. Донцов висловив кілька тез про стратегічну перспективу розбудови української держави. Передусім він виходив із засад, що постання сильної української держави буде “важним чинником європейської рівноваги”⁷, оскільки зніме перевагу Росії над Середньою Європою через її абсолютне панування над рівнинним простором між Дніпром і Балтикою, її домінування у Північному Причорномор’ї. У такій формі, тобто в міцному союзі із сусідніми середньоевропейськими державами від Естонії до Грузії, від Польщі до Румунії, Україна стане надійною основою стабільності та геополітичної рівноваги для всієї Європи. Власне, ця доволі велика праця була присвячена тлумаченню цієї ідеї в історичному вимірі. Д. Донцов

⁶ Донцов, *Міжнародне положення України і Росія*, 372.

⁷ Там само, 383.

пояснював на прикладах з минулого, як і чому всі попередні занепади України призводили до дестабілізації всієї Середньо-Східної Європи і наскільки з цього скористалася Росія, щоб створити свою імперію-наддержаву й постійно загрожувати Європі.

У книзі “Підстави нашої політики” (1921) Д. Донцов увиразнив і розширив свої попередні ідеї. Тут він бачив своїм завданням окреслити, зокрема, й геостратегічні завдання для українського націоналістичного руху, який, не організувавшись у бойові структури, через зраду ліберальної та соціалістичної еліт країни, зазнав поразки у національній революції 1917–1921 рр. Д. Донцов передусім визначив імператив у ставленні до Росії, як найбільшої загрози для України: “Росія всяка завше була носителькою ідеалу месіянства. Росія всякий етап експансії до 1917 року (слов’янофільство і неославізм) і пізніше (большевізм) трактувала в перспективі своєї боротьби з Європою яко такою. Вона інстинктивно чула, що кожне розширення Європи, політичне чи культурне, загрожує її існуванню. Якими фіговими листками ся боротьба не прикривалася б, під якими прапорами вона не велася б, під слов’янофільським чи під большевицьким, зміст справи від сього не змінювався... Маючи перед очима істоту цієї боротьби, мусимо ми намітити головні лінії нашої національної політики”⁸.

Д. Донцов наступним чином формулював зміст і сенс переможної української геополітичної ідеї: “У цій вічній нашій боротьбі проти хаосу на Сході, в обороні – в своїй власній державності і культурі – цілої культури Заходу, якраз лежить українська національна ідея, що мусить бути підставою всієї нашої політичної програми. І насправді, від долі України в цій боротьбі залежала перемога одного з обох принципів на континенті: європейського або московського...”⁹.

У цьому контексті мислитель означив таку аксіому геополітичного утвердження українства: “Тільки нація, що свідомо великих завдань, які має виконати в інтересах цілої людськості, тільки такій нації приділяється спеціальна клітина на шахівниці світової історії. Лише ясно сформульований національний ідеал робить з певної національної ідеї кристалізаційний осередок для індивідуальних і групових воель всередині нації, які без нього шукають інших центрів тяжіння”¹⁰. Іншими словами, та нація має велику перспективу, яка зуміє вписатися своїми державницькими устремліннями в глобальні геополітичні устремління свого макрорегіону і цілого континенту.

На його думку, таким органічним макрорегіоном для України є простір Середньої Європи “від Адрії до Дону і від Балтики до Середземного моря”. Д. Донцов пояснював: “Як для Ірландії боротьба з Великою Британією, як для сербів і болгар аж до 1912 р. боротьба з Туреччиною, так боротьба з Росією є

⁸ Дмитро Донцов, *Підстави нашої політики* (Нью-Йорк: ООЧСУ, 1957), 24.

⁹ Там само, 28.

¹⁰ Там само, 95.

нашим колективним ідеалом. Він диктується нам нашими історичними традиціями, нашим географічним положенням і спеціальною історичною ролею, яку судилося нам грати”¹¹.

Наступним етапом розвитку геополітичної стратегії українського націоналізму став період підготовки і проведення I Конгресу українських націоналістів у 1929 р. Доповідь про міжнародну політику ОУН підготував З. Пеленський. Він визначив три основні напрямки зовнішньої активності ОУН і майбутньої української держави: галицько-балканський, каспійсько-кавказький і білорусько-балтійський. Тобто, майбутня українська держава мала розширювати свої впливи в зоні Середньо-Східної Європи з тим, аби стати стратегічно надважливою країною. Головний принцип при цьому був такий: “Тільки відтіснення Росії від Кавказу і від Балтики примусить її повернутись остаточно обличчям до Сходу і в той спосіб звільнить Україну раз і назавжди від свого натиску... Уважаємо, проте, що тільки затяжна боротьба з Росією, яка б довела до нашого повного осадовлення в тих названих просторах, зможе нам з цього боку забезпечити можливості державного закріплення...”¹².

Власне, З. Пеленський цілком логічно наголошував, що вирішальним буде каспійсько-кавказький напрямок геополітичних змагань, оскільки в ньому відкриваються великі перспективи для України економічного і демографічного плану, бо в ньому вона б знайшла важливі для свого господарства руди і нафту, багатства чорнозему (передбачалося, що буде відвойована колись українська Кубань). Тому “планом української зовнішньої політики в цьому просторі є: тісний союз з трьома головнішими закаспійськими (закавказькими) державами, отже з Вірменією, Грузією і з Азербайджаном, далше ж такий самий союз з передкавказькими народами, як от з донцями, кубанцями і поволзькими татарами, які б мали творити федерацію європейського козацтва”¹³.

У період української революції актуальними виявилися ідеї М. Грушевського стосовно прагнення України до відновлення державності, поширення її громадянства на все населення країни, зміцнення його єдності навколо загальнонародних символів. Видатний історик визнавав, що в основі ідейного спрямування революційних дій народних мас не можуть бути ідеали державного домінування і українського імперіалізму, а насамперед ідеали демократичного устрою для всього народу та утвердження України в єдиній світовій федерації держав, як країни з унікальною географічною, економічною й культурною специфікою.

М. Грушевський, виходячи із власних системних історичних знань, вважав, що державний суверенітет є закономірною і логічною формою реалізації інтересів

¹¹ Донцов, *Підстави нашої політики*, 25.

¹² Зенон Пеленський, “Міжнародна політика України,” *Конгрес Українських Націоналістів 1929 р.: Документи і матеріали* (Львів: Літопис, 2006), 272.

¹³ Там само, 271.

не якогось окремого суспільного прошарку, а всього народу, що обіймає певну територію і має потребу до саморозвитку під впливом конкретних географічних та соціальних факторів.

М. Грушевський був прихильником федерації європейських народів, де український буде одним із рівноправних суб'єктів, тому відзначав, що не потрібно перейматись проблемою політичної незалежності України. Однак, після захоплення Києва більшовиками він змінив свої погляди. У геополітичному вимірі М. Грушевський виступав за мирне співіснування різних народів, зазначаючи, що не бажає українському народу панування і не вважає для українців корисною виражену гегемонію.

М. Грушевський активно підтримував і сприяв розробці геополітичного проекту балто–чорноморської вісі. У своїй роботі “На порозі Нової України” він констатував: “Історичні умови життя орієнтували Україну на Захід, а географічні орієнтували і орієнтують на Південь, на Чорне море. Чорне море не ділило, а зв'язувало узбережні краї”¹⁴. М. Грушевський розумів об'єктивну цивілізаційну приналежність України до Заходу, закликав орієнтуватися на західні країни. Разом з тим він писав: “Але коли школою для нас мусять бути сі краї західної культури, полем нашої діяльності, нашої власної творчості повинні бути краї, які, подібно як і Україна, вирости у впливах чи зв'язках східної культури – краї в сфері нашої чорноморської орієнтації, об'єднані Чорним морем як центром комунікації й різнорідних культурних і політичних взаємин”¹⁵. Учений доводив, що географічні особливості України, а саме – водні артерії, “ведуть до комунікаційного центру” Чорного моря, шляхи сполучення, “коли б вони будувалися нами в орієнтуванні нашими інтересами”¹⁶, теж мали б бути спрямованими до нього.

Геополітичні питання також розглядалися урядом Української Народної Республіки. Перебуваючи в екзилі, уряд УНР проводив підготовчу роботу зі створення Чорноморського союзу, який мав сприяти “економічному відродженню сходу Європи, діяльним політичним і економічним відносинам із Західною Європою”. Членами цього союзу мали стати УНР, Кубань, Грузія, Азербайджан та Вірменія¹⁷.

Серед українських дослідників прихильниками ідеї “Міжмор'я” слід назвати С. Рудницького, С. Томашівського і Ю. Липу. Зокрема, С. Рудницький у “Короткій географії України” розглядав Чорне море з точки зору геополітичних орієнтацій України. Дослідник наголошував на специфіці географічного положення нашої країни, яка має широкий вихід до Чорного моря, яке, у свою чергу,

¹⁴ Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського (Київ: Веселка, 1992), 148.

¹⁵ Там само, 154.

¹⁶ Там само, 155.

¹⁷ Наталія Короба, “Місце України у формуванні Балто-Чорноморського регіону: від ідеї до реального співробітництва,” *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія* 54 (2007): 55.

пов'язане протоками Босфор і Дарданелли з Середземномор'ям і далі – з Малою Азією і Африкою¹⁸. У праці “Українська справа зі становища політичної географії” С. Рудницький обґрунтував значення Чорного моря для розвитку нашої країни в історичному розрізі й накреслив можливі сценарії розвитку України, передбачаючи налагодження сполучення через мореплавні канали між Чорним, Балтійським морем і Каспієм. Учений-географ зазначав: “В безпосередньому положенні України над Чорним морем, в обставині, що ціла половина чорноморських берегів належить до суцільної української території, лежить запорука великої політично-географічної ролі України вже в найближчій будучині”¹⁹.

С. Томашівський у даному контексті також відзначав залежність України від Чорного моря, яке відіграло значну роль в її історії. Сприймаючи Україну як географічне поняття, він акцентував увагу на історичних наслідках її розташування в центрі Європи, що зумовлювало постійну боротьбу інших країн за її територію та її нерозривний зв'язок з Чорним морем. Зокрема, С. Томашівський писав: “Тільки в географічному розумінні можна говорити про Україну як проіндивідуальне незмінне поняття впродовж усієї історії. Більша частина України як і певна частина Східної Європи була зв'язана своєю водною сіткою з Чорним морем і мусила ділити його долю”²⁰.

Подібні ідеї також підтримував український економіст-географ Антін Синявський. Зокрема, у своїй статті “УССР та Близький Схід в світлі геополітики. (Проблема торговельних зв'язків)” учений простежував зовнішньополітичні орієнтації України стосовно країн Близького Сходу, особливо Туреччини. А. Синявський детально вивчав географічне становище України в динаміці історичного розвитку, але вже з урахуванням тогочасних реалій, розкриваючи значення території нашої держави як транзитної, а також достатньо індустріально розвиненої країни регіону. Дослідник зазначав: “Україна є також частиною людськості й також частиною території земної кулі, що може скласти певний економічний комплекс з країнами Близького Сходу на засадах найбільш доцільного розподілу праці й обміну продукцією”²¹. Певні перспективи для українсько-турецької торгівлі він, зокрема, вбачав, як вказується в праці, “в зв'язку з енергійною політикою нової Турції до скорішої інтенсифікації й індустріалізації”²².

---

¹⁸ Степан Рудницький, *Коротка географія України. Антропогеографія України* (Львів: Вчора і нині, 1914), 107.

¹⁹ Там само, 109.

²⁰ Степан Томашівський, *Українська історія: Нарис I. Старинні і середні віки* (Львів: Вчора і нині, 1914), 17.

²¹ Антін Синявський, *Вибрані праці* (Київ: Наукова думка, 1993), 236.

²² Там само, 198.

Напередодні і в період Другої світової війни ці ідеї розвивали представники української політичної еміграції. Ю. Липа у своїй праці “Призначення України” (1938), відзначаючи самобутність і неповторність українців як незалежної нації, їх призначення бути вільними і щасливими, акцентував свою увагу на геополітичній орієнтації України по лінії Південь–Північ. Дослідник відзначав, що “тільки вісь Південь–Північ є віссю українських земель. Оборона своєї осі Південь–Північ – це найважливіше завдання України в історії”²³ і вірив у стабілізуючу роль вибудованої ним осі в світовій політиці. Ю. Липа в розділі “Союз чорноморських держав” докладно виклав своє бачення геополітики з точки зору становища на Чорному морі, окреслив роль для кожної причорноморської країни, особливо відзначивши роль Кемалю Ататюрка, коли йшлося про Туреччину. Звичайно, в умовах радянської тоталітарної системи ці ідеї не могли бути реалізованими.

Україна сьогодні обрала євроінтеграційну стратегію, але це не перешкоджає реалізації “чорноморської орієнтації”, яка відповідає національним, безпековим і економічним інтересам держави. Саме на Півдні, в Азії і Африці Україна може бути конкурентноспроможною, знайти нові перспективи. Практичним втіленням ідей творців “Чорноморської доктрини”, на нашу думку, стали ОЧЕС та ГУАМ, в яких Україна могла б відігравати значнішу роль. Україна разом із Польщею і Туреччиною може забезпечувати стабільність у Чорноморському регіоні, впливаючи на весь Близький Схід, для чого обов’язково повина брати участь у творенні європейської системи колективної безпеки. Це відповідає національним інтересам України не тільки з політичної чи оборонної точки зору, а й з економічної. Орієнтація на вісь Північ–Південь допоможе у розв’язанні питання диверсифікації джерел енергоносіїв. Реалізація проекту Балтійсько-Чорноморського союзу сприятиме активізації міжрегіональної програми Євросоюзу TRACECA (Transport Corridor Europe – Caucasus – Asia) для розвитку транспортного коридору з Європи через Чорне море, Кавказ і Каспійське море з виходом на країни Центральної Азії і Китай. Вельми перспективним видається проект відновлення “Шовкового шляху” за маршрутом Балтійське море – Польща – Україна – Чорне море – Кавказ – Центральна Азія – Китай – Жовте море.

Підсумовуючи, слід зазначити, що провідні діячі українського визвольного руху початку – середини ХХ ст. акцентували увагу на стратегічному геополітичному положенні України між азійською і європейською цивілізаціями. Вони наголошували на важливості чіткого визначення геополітичної стратегії України, яка повинна бути спрямованою на європейські країни і на геополітичну лінію Південь–Північ, оскільки вона є віссю українських земель. Більшість українських діячів критично оцінювали можливий союз з Росією і наголошували на важливості всіма можливими засобами послаблювати її геополітичні впливи.

²³ Юрій Липа, *Призначення України* (Львів: Просвіта, 1992).

**THE GEOPOLITICAL STRATEGY OF THE LEADERS OF THE UKRAINIAN
LIBERATION MOVEMENT OF THE EARLY – MIDDLE OF 20th CENTURY
IN THE CONTEXT OF REGIONAL SECURITY**

Leonid CHUPRIY

National Aviation University
Department of Sociology and Political Science,
1 Cosmonaut Komarova Ave, 03058, Kyiv, Ukraine

The article analyzes the geopolitical ideas of the leaders of the Ukrainian liberation movement of the early – mid 20th century. It is noted that the leading figures of the Ukrainian liberation movement of the early – mid 20th century, pointed out the strategic geopolitical position of Ukraine between Asian and European civilizations and the necessity of its separation from Russian influence.

So D. Dontsov pointed to the importance of building heavy-duty of the Ukrainian state over the Black Sea with a continental international value across Europe. The researcher focused on the fact that the emergence of a strong Ukrainian state is an important factor in the European balance, because will take advantage of Russia over Central Europe through its absolute domination over the plain space between the Dnipro and the Baltic Sea, its dominance in the Northern Black Sea. The researcher also identified the imperative in relation to Russia, as the biggest threat to Ukraine and formulated the content and meaning of the victorious Ukrainian geopolitical ideas, which had to fight against the chaos in the East, defending not only its own statehood and culture, but also the culture of the West. Therefore, from Ukraine, in this case, the victory of one of the following principles has come to the fore: European or Moscow. According to D. Dontsov the nation has a great future that will be able to fit their statist aspirations in the global geopolitical aspirations of its macro-region and the whole continent.

M. Hrushevskiyi has actively supported and contributed to the development of the geopolitical project of Baltic-Black Sea axis. The scientist understood the objective of the civilizational belonging of Ukraine to the West, but pointed out that the geographical features of Ukraine, namely – the waterway leading to the Black Sea as a communication center.

Among the Ukrainian researchers – supporters of the idea “Intermarum” – should be called Z. Pelenskiyi, S. Rudnytskyi, S. Tomaszivskiyi and Yu. Lypa. So Z. Pelenskiyi identified three main directions of foreign activity and the future of the Ukrainian state: Galicia–Balkan, Caspian–Caucasus and the Belarus–Baltic. That is, the future Ukrainian state should expand its influence in the area of middle and East Europe in order to become a strategically very important country. Another researcher S. Rudnytskyi in “A Brief geography of Ukraine” considered the Black Sea from the point of view of the geopolitical orientations of Ukraine. The researcher focused on the unique geographical situation of our country, which has a wide outlet to the Black Sea, which, in turn, is connected by the Bosphorus and the Dardanelles with the Mediterranean and further with Asia Minor and Africa. In the work “The Ukrainian case from the position of political geography” S. Rudnytskyi explained the significance of the Black Sea for the development of our country in the historical context and outlined the possible scenarios of Ukraine’s development, in anticipation of the establishment of communication through naval channels between the Black, Baltic Sea and Caspian Sea.

S. Tomashivskiyi in this context also noted the dependence of Ukraine from the Black Sea, which played a significant role in its history. Perceiving Ukraine as a geographical concept, he focused on the historical consequences of its location in the heart of Europe, which led to a constant struggle of other countries in its territory and its inextricable link with the Black Sea.

Another researcher Yu. Lypa in his work “The Appointment of Ukraine”, noting the originality and uniqueness of Ukrainians as an independent nation, their purpose to be free and happy, focused its attention on the geopolitical orientation of Ukraine between the South and the North.

Summing up, it should be noted that the majority of Ukrainian politicians and thinkers of the time, in particular, D. Dontsov, M. Mikhnovskiy, Z. Pelenskiy, S. Rudnytskyi, S. Tomaszivskiy, Yu. Lypa, and others stressed the importance of clarifying the geopolitical strategy of Ukraine, which should be aimed at European countries and geopolitical line South–North, since it is the axis of Ukrainian lands. They also critically evaluate possible Alliance with Russia and stressed the need for all possible means to weaken the geopolitical influence of Moscow, pointing to her chauvinistic and imperialist aspirations.

Key words: geopolitical strategy, Intermarum, European, Asian civilization, regional security.

REFERENCES

- Bahan, Oleh. “Heopolitychni vizii v teoriiakh klasychnoho ukrainskoho natsionalizmu i suchasnist.” Natsionalistychnyi portal, 12 bereznia 2015, dostup otrymano 18 hrudnia 2017, <http://ukrnationalism.com/publications/1156-heopolitychni-vizii-v-teoriiakh-kla.html>. (in Ukrainian).
- Dontsov, Dmytro. *Mizhnarodne polozhennia Ukrainy i Rosiia*. Drohobych: Posvit, 2009. (in Ukrainian).
- Dontsov, Dmytro. *Pidstavy nashoi polityky*. Niu-York: OChCU, 1957. (in Ukrainian).
- Dugin, Aleksandr. *Ocnovy geopolitiki: Geopoliticheskoe budushchee Rossii*. Moskva: Artogeya, 1997. (in Russian).
- Koroma, Nataliia. “Mistse Ukrainy u formuvanni Balto-Chornomorskoho rehionu: vid idei do realnoho spivrobitnytstva.” *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Heohrafiia* 54 (2007): 55–57. (in Ukrainian).
- Lypa, Yurii. *Pryznachennia Ukrainy*. Lviv: Prosvita, 1992. (in Ukrainian).
- Mikhnovskiy, Mykhailo. *Samostiina Ukraina*. Kyiv: Diokor, 2016. (in Ukrainian).
- Pelenskiy, Zenon. “Mizhnarodna polityka Ukrainy,” *Konhres Ukrainskykh Natsionalistiv 1929 r.: Dokumenty i materialy*. Lviv: Litopys, 2006. 56–84. (in Ukrainian).
- Rudnytskyi, Stepan. *Korotka heohrafiia Ukrainy. Antropoheohrafiia Ukrainy*. Lviv: Vchora i nnyi, 1914. (in Ukrainian).
- Syniavskiy, Antin. *Vybrani pratsi*. Kyiv: Naukova dumka, 1993. (in Ukrainian).
- Tomashivskiy, Stepan. *Ukrainska istoriia: Narys I. Starynni i seredni viky*. Lviv: Vchora i nnyi, 1914. (in Ukrainian).
- Velykyi ukrainets: Materialy z zhyttia ta diialnosti M. S. Hrushevskoho*. Kyiv: Veselka, 1992. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редколегії: 15 вересня 2017 р.

Прийнята до друку: 19 грудня 2017 р.